

ОБЛІК ТА АУДИТ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

FEATURES OF ACCOUNTING AND AUDIT OF DEPOSIT OPERATIONS IN A COMMERCIAL BANK

Депозитні операції є невід'ємною частиною діяльності будь-якого банку. В даній статті висвітлено особливості депозитних операцій у комерційному банку в сучасних умовах. Доведено важливість проведення таких операцій для всіх учасників фінансово-кредитних взаємовідносин, таких як держава, банк і звичайні громадяни. Подано визначення комерційного банку, депозитів, кредитів. Проаналізовано прямий і опосередкований зв'язок між кредитними і депозитними операціями. Сформовано головну функцію депозитів у комерційному банку. Представлено розширену класифікацію депозитних операцій. Розкрито перелік основних особливостей обліку депозитних операцій у комерційному банку в системі бухгалтерського обліку банків, яка значно відрізняється від облікової системи звичайних підприємств. Також детально досліджено аспект проведення аудиту депозитних операцій, як внутрішнього, так і зовнішнього. Окреслено значення обліку та аудиту депозитних операцій у контексті фінансових рішень комерційного банку.

Ключові слова: комерційний банк, депозит, кредит, бухгалтерський облік депозитних операцій, аудит депозитних операцій.

Banks are an important component of the financial system of any country, as they help the development of the economy by saving the savings of the population and providing loans for business development or personal needs. The largest part of the bank's monetary resources is occupied by borrowed funds. Because of this, the problem of increasing the number of deposits is always the most acute. Banks should accumulate free funds of depositors in order to invest them in the development of the economy in the future. At the same time, the resources involved are the basis for the development of credit activity, which gives the bank the greatest profit. The mutual benefit of deposit operations is that for the bank's client, they are an opportunity to safely save savings and receive interest income; it is the simplest type of investment available to everyone. Therefore, deposit operations are an integral part of the activity of any bank. This article highlights the peculiarities of deposit operations in a commercial bank in modern conditions. The importance of conducting such operations for all participants in financial and credit relations, such as the state, the bank and ordinary citizens, has been proven. The definition of a commercial bank, deposits, loans is provided. The direct and indirect connection between credit and deposit operations is analyzed. The text of the article also considers the concept of banking services, especially lending and deposits, which are the main source of funds for banks. It also addresses the functions of deposit operations, including the acceptance of deposits, the provision of customer security, and the use of deposits for lending. In this publication, you can also familiarize yourself with the extended classification of deposit operations in a commercial bank. The text of the article considers the list of the main features of accounting in banks, emphasizing the specifics of operations, such as loans and deposits, which is significantly different from the accounting system of ordinary enterprises. The main features of the accounting of deposit operations include the registration of contributions and interest, control over the movement of funds, the formation of reserves and the preparation of financial statements. Also, banks are guided by their specific plan of accounting accounts. In this article, it is also possible to familiarize yourself with the list of some basic typical accounting transactions. Also, the text of the article considers the process of auditing deposit operations in the bank, which includes planning, gathering and analyzing information, evaluating internal control, performing special tests, analyzing risks, preparing a report and checking the main aspects, such as the correctness of deposit registration, compliance with internal procedures and compliance with legislation. The content and differences of internal and external audit have been clarified. This process helps ensure effective management and control in the bank, and also provides an objective assessment of financial statements. The importance of accounting and auditing of deposit operations in the context of financial decisions of a commercial bank is outlined. General conclusions are made.

Key words: commercial bank, deposit, credit, accounting of deposit operations, audit of deposit operations.

УДК 657:336.717.3(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure78-16>

Овсюк Н.В.

д.е.н., професор,
професор, професор кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет

Афанас'єва І.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Національний авіаційний університет

Лебедєва А.О.

студентка,
Національний авіаційний університет

Ovsiuk Nina

National Aviation University

Afanasieva Inna

National Aviation University

Lebedieva Anastasiia

National Aviation University

Постановка проблеми. Банки – важлива складова фінансової системи будь-якої країни, так як вони допомагають розвитку економіки шляхом збереження заощаджень населення та надання займів для розвитку бізнесу чи на особисті потреби. Найбільшу частину грошових ресурсів банку займають залучені кошти. Через це проблема збільшення кількості депозитів завжди стоїть найгостріше. Комерційні банки фінансові посередники мають акумулювати вільні кошти вкладників аби інвестувати їх у розвиток економіки в подальшому. Водночас залучені ресурси – основа для розвитку кредитної діяльності, яка дає банку найбільший

прибуток. Взаємовигідність депозитних операцій полягає в тому, що для клієнта банку, вони є можливістю для безпечного збереження заощаджень та отримання прибутку з нарахування відсотків; це найпростіший вид інвестицій, доступний кожному. Достовірна інформація про депозитні операції формується у системі бухгалтерського обліку комерційного банку, що має бути підтверджено незалежними аудитором. Тому фінансові рішення щодо залучення коштів у депозити мають прийматися у тому числі на підставі обґрунтованих висновків, сформованих на підставі певних аудиторських доказів та аудиторських процедур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Банківська діяльність цікавить багатьох науковців та вчених в сфері економіки. Тож депозитним операціям, як ключовому аспекту роботи комерційних банків України, приділяли увагу в своїх дослідженнях такі експерти як Бєлікова Т.В., Добровольська О.В., Мулик Т.О., Кучерук І.В., Федішин М.П., Зюкова М.М., Петраковська О.В., Андросова О.Ф. Та інші. Перераховані вчені здебільшого зосереджують свою увагу на сучасному стані депозитних операцій в Україні та формуванні шляхів його удосконалення.

Постановка завдання. Метою проведеного дослідження є визначення облікового відображення і аудиту депозитних операцій та формування на цій підставі фінансових рішень комерційних банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У відповідності з Законом України № 2121-III, банк – це юридична особа, яка отримала банківську ліцензію та має виключне право на надання банківських послуг [1], таких як приймання депозитів, надання кредитів, інвестиційні послуги, ведення рахунків та валютні операції.

Кредитування перебуває у нероздільному зв'язку із депозитами і являє собою процес, за якого банк або фінансова установа надає грошові кошти клієнтові на умові подальшого повернення з відсотками. Кредитні операції створюють більшу частину доходів банку та становлять основну частину його чистого прибутку. Отже, депозити є ресурсною базою для надання кредитів аби отримати дивіденди, адже залучені кошти є найбільш прибутковою частиною ресурсної бази банку, яка в декілька разів перевищує його власні кошти.

Як джерело залучених коштів депозит – це гроші в національній або іноземній валюті, коштовні метали, які передаються від клієнта до банківської установи на умовах повернення, строковості і нарахування відсотків, що обов'язково підтверджується договором [1].

Зазначимо, що ключова функція депозитних операцій банку полягає в залученні, розміщенні та управлінні депозитами, залученими від клієнтів та інших учасників фінансового ринку [2, с. 87]. Основні аспекти цієї функції включають:

- приймання депозитів;
- забезпечення безпеки клієнтів та забезпечення ліквідності для виплати коштів в разі потреби [3];
- нарахування відсотків;
- надання послуг з управління депозитами (такі як автоматичні перекази, інвестиційні опції або фінансове планування);
- використання депозитів для кредитування.

Загалом, функція депозитних операцій відіграє важливу роль у фінансовій системі, допомагаючи забезпечити стабільність та ліквідність банку, а

також надаючи клієнтам можливість зберігання та збільшення своїх фінансових активів.

Існують різноманітні класифікації депозитних операцій, в даній статті ми пропонуємо розглянути поділ депозитних операцій з точки зору особливостей їх відображення в системі бухгалтерського обліку (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація депозитних операцій у комерційному банку

Критерії поділу депозитів	Види депозитів
За економічним значенням	- активні депозити - пасивні депозити
За критеріями депонентів	- депозити суб'єктів господарської діяльності - депозити фізичних осіб - депозити інших банківських установ
За строками використання	- депозити на визначений термін (строкові) - депозити на запит - ощадні вклади
За валютою	- депозити в національній валюті - депозити в іноземній валюті

Джерело: розроблено авторами на основі [4, с. 802]

Бухгалтерський облік в банках має свої особливості порівняно з підприємствами. Основна відмінність полягає в специфіці операцій: банки працюють з фінансовими інструментами, такими як позики, депозити, інвестиції тощо, що вимагає специфічних методів обліку та контролю за ризиками. Закономірно до цього, План рахунків бухгалтерського обліку банків суттєво відрізняється від звичайного плану рахунків. Крім того, банківський облік підлягає строгому регулюванню з боку фінансових органів, що впливає на ведення фінансової звітності.

Основні особливості бухгалтерського обліку саме депозитних операцій полягають в наступному:

1. Облік внесків – реєстрація внесків клієнтів на їх депозитні рахунки;
2. Облік відсотків – розрахунок та облік відсотків, що нараховуються на збережені кошти клієнтів є чи не найвизначнішою за складністю особливістю;
3. Реєстрація руху коштів – відображення руху коштів від внесення до зняття з депозитного рахунку;
4. Резервування – формування резервів на покриття можливих втрат по депозитах;
5. Звітність – підготовка фінансової звітності, яка відображає стан депозитних операцій та їх вплив на фінансове становище підприємства [5, с. 136].

Для більшого унаочнення доцільно буде розглянути облік депозитів на прикладі типових проводок бухгалтерського обліку банків щодо депозитних операцій (табл. 2).

Звісно, це лише деякі типові проводки. Реальні проводки можуть відрізнятися в залежності від конкретних умов договорів з клієнтами, внутрішніх політик банку та регулятивних вимог.

Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. зазначає, що банки зобов'язані подавати НБУ фінансову звітність, враховуючи вимогу щорічно проводити аудит власної фінансово-господарської діяльності [6].

Аудит депозитних операцій банку – це процес незалежного огляду та перевірки всіх аспектів та процедур, пов'язаних з прийманням, управлінням та використанням депозитів від клієнтів. Основна мета аудиту полягає у забезпеченні того, що депозитні операції банку відповідають встановленим внутрішнім положенням, регулятивним вимогам та стандартам бухгалтерського обліку [7, с. 261].

Розділяють два основних види аудиту, які відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного управління та нагляду за фінансовою діяльністю банку: внутрішній та зовнішній.

Зовнішній аудит здійснюється зовнішньою аудиторською фірмою, яка надає об'єктивну та незалежну думку щодо фінансової звітності банку; підлягає вимогам законодавства та стандартам аудиту, таким як Міжнародні стандарти аудиту та охоплює перевірку фінансової звітності банку та видачу думки щодо її правильності, достовірності та повноти.

Внутрішній аудит проводиться внутрішньою аудиторською службою, яка зазвичай є складовою частиною банку. Внутрішній аудит спрямований на оцінку ефективності внутрішніх контрольних процедур, процесів та політик, а також на надання рекомендацій з їх поліпшення. Він може охоплювати широкий спектр аспектів діяльності банку, включаючи фінансовий управлінський облік, управління ризиками, дотримання внутрішніх положень та політик, а також інші області [8, с. 20].

Хоча зовнішній та внутрішній аудит мають різні функції та характер, вони взаємодоповнюють один одного, сприяючи забезпеченню ефективного управління та контролю в банку.

На відміну від підприємств, всі банки зобов'язані законом щорічно проходити незалежний аудит та приєднувати отриманий аудиторський висновок до фінансової звітності.

Аудит депозитних операцій банку є важливою частиною процесу перевірки фінансової діяльності банку і включає наступні кроки:

1. Планування: аудитор встановлює обсяг та область аудиту, визначає об'єкти, процедури та ризики, які необхідно врахувати;

2. Збір і аналіз інформації про депозитні операції, включаючи контрольні розрахунки, перевірку документації та виконання тестів;

3. Оцінка внутрішнього контролю, що забезпечують правильність та достовірність депозитних операцій, включаючи процедури, контрольні механізми та розподіл обов'язків;

4. Виконання спеціальних тестів контролю, в тому числі перевірку документів, спостереження за процесами та інші процедури.

5. Аналіз ризиків, пов'язаних з депозитними операціями, такі як кредитний ризик, ліквідність, процентний ризик та інші фактори, що можуть вплинути на фінансовий стан банку;

6. Підготовка звіту, в якому висловлюють свої думки щодо правильності та достовірності фінансової звітності банку, включаючи депозитні операції, та надають рекомендації щодо поліпшення систем внутрішнього контролю по завершенню перевірки.

Під час аудиту аудитор перевіряють наступні основні аспекти:

- правильність реєстрації та обліку депозитів;
- дотримання внутрішніх процедур, призначених для захисту депозитів та запобігання шахрайству;
- перевірка відповідності законодавства, всім відповідним законодавчим вимогам та регулятивним стандартам;

Таблиця 2

Типові проводки бухгалтерського обліку щодо депозитних операцій банку

Назва операції	Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку
Отримання депозиту від клієнта	- Дебет «Грошові кошти» (або іншого відповідного активного рахунку) - Кредит «Зобов'язання перед клієнтами за депозитами»
Нарахування відсотків на депозит	- Дебет «Витрати на відсотки» (або іншого відповідного витратного рахунку) - Кредит «Вклади клієнтів» або «Зобов'язання перед клієнтами за відсотками»
Виплата відсотків клієнту	- Дебет «Зобов'язання перед клієнтами за відсотками» - Кредит «Грошові кошти»
Вилучення коштів з депозиту клієнта	- Дебет «Зобов'язання перед клієнтами за депозитами» - Кредит «Грошові кошти»
Забезпечення резервів на покриття ризиків	- Дебет «Резерви на покриття ризиків» (або іншого відповідного рахунку) - Кредит «Грошові кошти» або «Доходи з відсотків»

Джерело: розроблено авторами

– аналіз фінансових результатів, проводиться оцінка фінансових результатів депозитних операцій, включаючи прибутки та збитки, а також визначення факторів, які впливають на їх ефективність.

Всі ці кроки допомагають аудиторам зрозуміти, як ефективно та надійно управляються депозитні операції банку та які можливі ризики можуть існувати.

Висновки з проведеного дослідження.

Детальний аналіз ключових аспектів банківських послуг, особливо щодо кредитування та депозитних операцій, доводить, що вони є основним джерелом коштів для банків. Прийняття комерційним банком ефективних фінансових рішень реалізується через функції депозитних операцій, включаючи приймання депозитів, забезпечення безпеки клієнтів та використання депозитів для кредитування. Депозитні операції відіграють важливу роль у фінансовій системі, забезпечуючи стабільність банків та надаючи можливість клієнтам зберігати та збільшувати свої фінансові активи. Основні особливості обліку депозитних операцій включають реєстрацію внесків та відсотків, контроль за рухом коштів, формування резервів та підготовку фінансової звітності. Підтвердженням достовірності інформації, що міститься у фінансовій звітності, слугують результати процесу аудиту депозитних операцій в банку, який включає планування, збір та аналіз інформації, оцінку внутрішнього контролю, виконання спеціальних тестів, аналіз ризиків, підготовку звіту та перевірку основних аспектів, таких як правильність реєстрації депозитів, дотримання внутрішніх процедур, відповідність законодавству та разом з даними генерованими системою бухгалтерського обліку стає підґрунтям фінансових рішень комерційного банку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 08.03.2024 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Матвійчук Н. Сучасні тенденції залучення депозитів банками України. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 3. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2023_3_11 (дата звернення: 15.05.2024).
3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01.01.2024 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
4. Колодязна Т. В., Бакуменко Т. О. Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 802–805. URL: [http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/4003-kolodyazhna-t-v-bakumenko-](http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/4003-kolodyazhna-t-v-bakumenko-t-o-ekonomichna-sutnist-ta-klasifikatsiya-depozitnikh-operatsij-komertsijnikh-bankiv)

[t-o-ekonomichna-sutnist-ta-klasifikatsiya-depozitnikh-operatsij-komertsijnikh-bankiv](http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/4003-kolodyazhna-t-v-bakumenko-t-o-ekonomichna-sutnist-ta-klasifikatsiya-depozitnikh-operatsij-komertsijnikh-bankiv) (дата звернення: 15.05.2024).

5. Джулій Л.В. Організаційні аспекти та система обліку депозитних операцій комерційних банків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 3(1). С. 136–139. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_3\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_3(1)_26) (дата звернення: 15.05.2024).

6. Про Національний банк України: Закон України від 19.04.2024 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 15.05.2024).

7. Петраковська О.В. Мета та завдання аудиту депозитних операцій банку. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 1. С. 261–270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2014_1_30 (дата звернення: 15.05.2024).

8. Заднепровська С. Організаційні та методичні аспекти внутрішнього аудиту депозитних операцій банку. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 1. С. 20–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_1_20 (дата звернення: 15.05.2024).

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro banky i bankivsku diialnist» [Law of Ukraine «On banks and banking activities»] dated March 8, 2024 No. 2121-III. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)
2. Matviichuk N. (2023). Suchasni tendentsii zaluchennia depozytiv bankamy Ukrainy [Modern trends in attraction of deposits by banks of Ukraine]. *Ekonomichni chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 3, pp. 87–94. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2023_3_11 (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)
3. Zakon Ukrainy «Pro systemu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib» [Law of Ukraine «On the system of guaranteeing deposits of natural persons»] dated January 1, 2024 No. 4452-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)
4. Kolodiazna T.V., Bakumenko T.O. (2018) Ekonomichna sutnist ta klasyfikatsiia depozytnykh operatsii komertsiiynykh bankiv [Economic essence and classification of deposit operations of commercial banks]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 22, pp. 802–805. Available at: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/4003-kolodyazhna-t-v-bakumenko-t-o-ekonomichna-sutnist-ta-klasifikatsiya-depozitnikh-operatsij-komertsijnikh-bankiv> (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)
5. Dzhulii L. V. (2017) Orhanizatsiini aspekty ta systema obliku depozytnykh operatsii komertsiiynykh bankiv [Organizational aspects and the accounting system of deposit operations of commercial banks]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3(1), pp. 136–139. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_3\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_3(1)_26) (accessed May 15, 2024).

6. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnyi bank Ukrainy» [Law of Ukraine «About the National Bank of Ukraine»] dated April 19, 2024 No. 679-XIV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)

7. Petrakovska O.V. (2014) Meta ta завдання аудytu depozytynykh operatsii banku [The purpose and tasks of the audit of the bank's deposit operations]. *Bukhhalter-skyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii*, vol. 1, pp. 261–270. Available at:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/boaa_2014_1_30 (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)

8. Zadneprovska S. (2015) Orhanizatsiini ta metodychni aspekty vnutrishnoho audytu depozytynykh operatsii banku [Organizational and methodical aspects of the internal audit of the bank's deposit operations]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, vol. 1, pp. 20–28. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_1_20 (accessed May 15, 2024). (in Ukrainian)